

قلعه فلک‌الافلاک به همراه دره خرم‌آباد در شرف ثبت جهانی است

قلعه فلک‌الافلاک یا دژشاپور خواست، قلعه‌ای تاریخی در مرکز شهر خرم‌آباد در استان لرستان است و به عنوان هسته اولیه شهر خرم‌آباد محسوب می‌شود و یکی از مهم‌ترین آثار گردشگری این دیار است که به عنوان یک عنصر تاریخی هویت‌بخش، نقش مهمی در جهت تقویت حس تعلق مکانی شهروندان ایفا کرده است.

به گزارش سایت خبری پرسون، اگر گذرتان به شهر خرم‌آباد افتاده باشد با قلعه‌ای روبه‌رو شده‌اید که قدمت آن به زمان ساسانی برمی‌گردد؛ قلعه تاریخی فلک‌الافلاک که یکی از مهم‌ترین آثار گردشگری استان لرستان است و با پیشینه‌ای که در خود به یادگار دارد، نقشی مهمی در فرهنگ مردمان این دیار ایفا می‌کند.

دانشنامه ویکی‌پدیا درباره این قلعه نوشته است: «فلک‌الافلاک یا دژشاپور خواست، قلعه‌ای تاریخی در مرکز شهر خرم‌آباد در استان لرستان است، فلک‌الافلاک با نام قلعه دوازده برجی هم شناخته می‌شود، این بنا بر فراز تپه‌ای مشرف به شهر خرم‌آباد و در نزدیکی رودخانه در مرکز شهر قرار گرفته و چشم‌گیرترین اثر تاریخی و گردشگری در این شهر است، تاریخ ساخت این قلعه به دوره ساسانیان باز می‌گردد، این بنا در تاریخ دهم مهر ۱۳۴۸ با شماره ثبت ۸۳۳ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

محمد بیرانوند، سرپرست موزه فلک‌الافلاک در خصوص سیر تحولات دره خرم‌آباد می‌گوید: اگر بخواهیم سیر تحولاتی را که دره خرم‌آباد از حضور انسان تاکنون داشته است، تشریح کنیم، باید نگاهی عمیقی به ژرفای تاریخ لرستان داشته باشیم چرا که حضور و ساخت قلعه فلک‌الافلاک صرفاً به بنایی که ما مشاهده می‌کنیم، منحصر نیست و طی هزاره‌های قبل، از زمانی که بشر در دره خرم‌آباد ساکن می‌شود و با توجه به موقعیتی که تپه فلک‌الافلاک که ما امروزه به این اسم آن را می‌شناسیم در این محل قرار داشته است.

وی با بیان اینکه دسترسی به آب، ارتفاع بالا و موقعیت استراتژیکی که دره‌خرم داشته، گویای این است که که اینجا همواره مورد استفاده، اسکان بشر یا محل حکومت یا یک ساختار حاکمیتی بوده است، می‌افزاید: پیوستگی قلعه فلک‌الافلاک و سابقه طولانی حضور بشر در دره خرم‌آباد و کاوش‌های باستان‌شناسی و لایه‌نگاری‌های باستان‌شناسی انجام شده نشان می‌دهد، قلعه‌ای که ما به عنوان قلعه دوره ساسانی می‌شناسیم در لایه روئین بناها و سابقه تاریخی قلعه فلک افلاک است و تقریباً از هفت هزار سال پیش ما، سابقه معماری و سکونت بشر را داشته‌ایم.

سرپرست موزه فلک‌الافلاک ادامه می‌دهد: چه بسا قبل از آن هم دامنه قسمت‌های صخره‌ای تپه به عنوان پناهگاه یا محل زیست و اتراق انسان‌هایی که هنوز به فناوری ساخت و معماری و اسکان (یکجانشینی) هست، نرسیده باشند اینجا را مورد استفاده قرار داده باشند، در واقع دسترسی آسان به آب، ارتفاع بالا و موقعیت استراتژیکی که دفاع‌پذیری آسان در مقابل مهاجمان را ممکن می‌کند، خود گویای موضوع است.

بیرانوند اضافه می‌کند: در دره خرم‌آباد حدود ۱۷ غار، پناهگاه و جایگاه‌هایی داریم که نشان می‌دهد انسان‌های پیش از تاریخ در این دره حضور مداومی داشته‌اند که پیوستگی فرهنگی خاصی را ایجاد کرده است و در فاصله‌های خیلی نزدیکی با تپه فلک‌الافلاک قرار دارند و به همین خاطر ما می‌توانیم این قلعه و تپه فلک‌الافلاک را در ادامه این پیوستگی و تداوم حضور انسان در دره خرم‌آباد تصور کنیم.

فلک‌الافلاک شالوده، مرکز مدنیت و شهرنشینی در خرم‌آباد

سرپرست موزه فلک‌الافلاک با بیان اینکه این قلعه با توجه به ویژگی‌هایی که دارد، برای ما بسیار حائز اهمیت است، می‌گوید: اینجا دژی است که در تاریخ به کرات به آن اشاره شده است، شهر خرم‌آباد در پیرامون این دره شکل گرفته است و به نوعی این قلعه مرکزیتی را در عرصه اجتماعی و سیاسی شهر خرم‌آباد ایجاد کرده است.

وی با تأکید بر اینکه این جایگاهی که برای این قلعه به عنوان شالوده و مرکز مدنیت و شهرنشینی در خرم‌آباد در نظر گرفته‌ایم، اهمیت زیادی دارد، می‌افزاید: این جایگاه موجب شده است که بافت‌های تاریخی ما پیرامون این قلعه شکل بگیرد و همواره با مرکزیت قلعه فلک افلاک، سکونتگاه‌های شهری و مراکز شهری شامل بازار، زیارتگاه‌ها، جایگاه‌های اقتصادی و مسکونی شهروندان ایجاد شود.

بیرانوند اضافه می‌کند: قلعه به عنوان یک اثر شاخص معماری و ویژگی‌هایی که دارد، همچنین قرار گرفتن این سازه عظیم و فوق‌العاده روی بستری از

خاک و صخره که دو قسمت کاملاً متفاوت دارد، به لحاظ موادی که این ارتفاع را تشکیل داده است و فناوری معماری و تدبیری که در اینجا شکل گرفته است تا این سازه عظیم و حجم زیاد مصالح روی این دو تا بافت متفاوت حفظ و استحکام آن در طول سال‌های مختلف تضمین شود، یکی از ویژگی‌های شاخص معماری این قلعه است که بسیار مورد توجه است.

ارتباط قلعه فلک الافلاک با اجرام آسمانی

سرپرست موزه فلک‌الافلاک در ادامه با اشاره به ارتباط این قلعه با اجرام آسمانی می‌گوید: طبق نظریه منجمان، برج‌های قلعه در امتداد اجرام آسمانی و در راستای آن‌ها ساخته شده است که نشان‌دهنده دانش و شناخت معماران و سازندگان این دژ از طبیعت، پیرامون و شناخت کلی از فضا، کائنات و ویژگی‌های اقلیمی این منطقه است و همه اینها یعنی دانش کلی، مترکم و تجمیعی از ابعاد مختلف با هم این قلعه شگفت‌انگیز را شکل داده‌اند.

وی می‌افزاید: ارتباط با اجرام آسمانی و علم نجوم سنتی و مدرن به نوعی طراحی شده است که ما می‌توانیم صور فلکی که همواره در زندگی انسان نقش داشتند و به عنوان گاه‌نگاری‌ها یعنی مشخص کردن فواصل زمانی، فصول، همچنین اتفاقاتی را که در زندگی روزمره افتاده است و کاربرد داشته‌اند، در این قلعه مشاهده کنیم.

نقش اساسی قلعه فلک‌الافلاک در مناسبت‌ها و اعیادهای مختلف

بیرانوند با بیان اینکه قلعه فلک‌الافلاک در دوره معاصر هم اهمیت خودش را حفظ کرده است به نحوی که ما می‌بینیم در فرهنگ عمومی و زندگی روزمره مردم خرم‌آباد لرستان این شاخصه تاریخی و فرهنگی به نوعی هویت‌بخش حضور دارد، می‌گوید: قلعه فلک‌الافلاک در مناسبت‌ها و اعیادهای مختلف نقشی تأثیرگذار ایفا کرده است و در دوره معاصر یک مرکزیت فرهنگی و اجتماعی را برای مردم خرم‌آباد ایجاد کرده است، به طوری که تمام رویدادهای مهم فرهنگی و هویتی ما پیرامون این قلعه شکل گرفته است.

قلعه فلک‌الافلاک به همراه دره خرم‌آباد در شرف ثبت جهانی است

وی ادامه می‌دهد: قلعه فلک‌الافلاک به همراه دره خرم‌آباد در شرف ثبت جهانی است و بنایی که قرار است، ثبت جهانی شود باید یک محصولی را برای عرضه جهانی داشته باشد که ما این نعمت را داریم، یک گذشته تاریخی فوق‌العاده کهن و پربر که در حال حاضر در گنجینه قرار دارد، اما با آزادسازی این حریم‌ها، مرمت‌هایی در حال انجام است و با تأمین اعتبارهایی که در آینده انجام خواهد شد ما می‌توانیم این گنجینه گران‌بها و عظیم را بهتر و بیشتر نمایش دهیم.

به گفته سرپرست موزه قلعه فلک‌الافلاک، این قلعه جدای از شهر خرم‌آباد در گذشته و حال نیست، بافت تاریخی در اطراف قلعه بخشی از تاریخ مهم شهر خرم‌آباد است که بقایایی از دوره صفویه در آن به جا مانده است، در بافت تاریخی که در غرب قلعه فلک‌الافلاک قرار دارد یک تاریخ کهن است که این تاریخ کهن نیازمند توجه بیشتری از طرف میراث فرهنگی و سایر نهادهای مرتبط با بافت تاریخی است.

بیرانوند تصریح می‌کند: بافت تاریخی به‌خاطر ویژگی‌هایی فرهنگی که در گذشته بوده است و به لحاظ معابر، پلان ساختمان‌ها و ترکیب‌بندی یعنی تقسیمات فضایی که از فضای مسکونی، مذهبی، اقتصادی و فضای فراغت که در این بافت‌ها وجود دارد با معماری و طراحی شهری امروز ما قدری متفاوت است، بنابراین برای حفظ بافت تاریخی باید الزامات فرهنگی را در نظر بگیریم، یعنی بتوانیم بافت تاریخی را با شرایط فرهنگی که در گذشته ایجاد شده است به عنوان بخشی از فرهنگ و تاریخ حفظ و این بافت را به محلی مناسب و مورد پسند برای ساکنان فعلی این بافت‌ها تبدیل کنیم.

این مقام مسئول با بیان اینکه بافت تاریخی با توجه به ویژگی‌هایی که دارد، مشکلاتی از جمله معابر کم‌عرض و خانه‌هایی که در آستانه فرسودگی هستند دارد، بیان می‌کند: این موضوعات لزوم همکاری نهادهای مختلف مثل میراث فرهنگی و شهرداری در کنار یکدیگر را به ما گوشزد می‌کند تا بتوانیم با این همکاری مشترک بافت تاریخی لرستان نیز مانند شهرهای دیگر از جمله یزد حفظ حفظ شود.

مدیریت شهری به حفظ بافت تاریخی توجه کند

وی در ادامه با اشاره به اقداماتی که لازم هست در بافت تاریخی خرم‌آباد به لحاظ عملیاتی شکل بگیرد، می‌گوید: مدیریت شهری برای حفظ بافت تاریخی باید روی این مسئله متمرکز شود و به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی کند که با در نظر گرفتن همه شرایط تدبیر مناسب صورت بگیرد، چرا که بافت تاریخی متعلق به خود مردم است و برای اینکه حفظ شود باید شرایط مناسبی را برای زیست هم‌شهروندان فراهم کنیم و نیازهایی که دارند از جمله تأمین امکانات رفاهی و آسایشی با توجه به شرایط تاریخی و الزاماتی که دارد، مهیا شود.

سرپرست موزه فلک‌الافلاک می‌افزاید: بازسازی و مرمت یک خانه تاریخی که متعلق به دوره‌های ساسانی، قاجاریه، صفوی و پهلوی بوده، هزینه‌های زیادی نیاز دارد که خود مالک به‌تنهایی نمی‌تواند این هزینه را متقبل شود و این نبود تمکن و حمایت نکردن دستگاه‌های دولتی از نگهداری بافت تاریخی موجب فرسایش سریع این بافت‌ها شده است، از این‌رو ضرورت دارد، سازمان‌هایی که مرتبط هستند، نهادهایی که لازم است حمایت کنند و کارهای فنی و دانش تخصصی ارائه دهند به این بافت‌ها توجه کنند و با تخفیف‌هایی که در اختیار هم‌شهروندان قرار می‌دهند، آرامش خاطر را برای ساکنان بافت‌های تاریخی فراهم آورد.

وی با تاکید بر اهمیت نگاه گردشگری برای نگهداری از بافت تاریخی ادامه می‌دهد: بافت تاریخی شهر خرم‌آباد پتانسیل خیلی زیادی دارد، کاروانسرای سیدمیرزا، مرکز زیارتی شهر، مساجدی که در آنجا هستند و قلعه فلک‌الافلاک به عنوان یک ارگ حکومتی در کنار آن‌ها یک مجموعه کامل شهری و یک بافت تاریخی کامل را در اختیار ما قرار داده است که مستلزم توجه بی‌حد و اندازه از سوی شهرداری است و از سویی دیگر میراث فرهنگی باید خدمات کارشناسی و اعتباری را که در حوزه حفظ بافت تاریخی دارد، در اختیار دیگر نهادها، همچنین شهروندان قرار دهد.